

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ОРГАНІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ ТА
ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА
ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО
ФОНДУ УКРАЇНИ**

ПЛАН

1. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні.
2. Основні нормативно-правові документи:
 - Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991);
 - «Про природно-заповідний фонд України» (1992);
 - інші нормативно-правові акти.
3. Завдання законодавства України про природно-заповідний фонд.
4. Загальні положення законодавства України про природно-заповідний фонд:
 - ✓ основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
 - ✓ види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
 - ✓ форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Вперше поняття «об'єктів особливої державної охорони», до яких належать і об'єкти ПЗФ, було введено у законі «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.) – екологічній конституції України

Законодавством України території та об'єкти природно-заповідного фонду охороняються як **національне надбання**. Вони є унікальними об'єктами, що не піддаються відтворенню, втрата або руйнування яких матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства. Тому щодо територій і об'єктів природно-заповідного фонду встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Завданням законодавства про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій сфері.

Засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це сукупність спеціальних дій, видів діяльності тощо, які дають можливість забезпечити збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

Розділ XII ПРИРОДНІ ТЕРИТОРІЇ ТА ОБ'ЄКТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ОСОБЛИВІЙ ОХОРОНІ

Стаття 60. Система природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні

Особливій охороні підлягають природні території та об'єкти, що мають велику екологічну цінність як унікальні та типові природні комплекси, для збереження сприятливої екологічної обстановки, попередження та стабілізації негативних природних процесів і явищ.

Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні, утворюють єдину територіальну систему і включають території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством України.

Стаття 61. Природно-заповідний фонд України

Ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і економічну цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України.

До складу природно-заповідного фонду державні заповідники, природні національні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища. До складу України входять: Порядок організації, використання і охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду, додаткові їх категорії визначаються законодавством України.

Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) – є основним та визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів та об'єктів.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Розділ II. УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ III. РЕЖИМ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ IV. ОХОРОННІ ЗОНИ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ V. НАУКОВО-ДОСЛІДНІ РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЯХ ТА ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ VI. ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ VII. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ Й ОГолоШЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

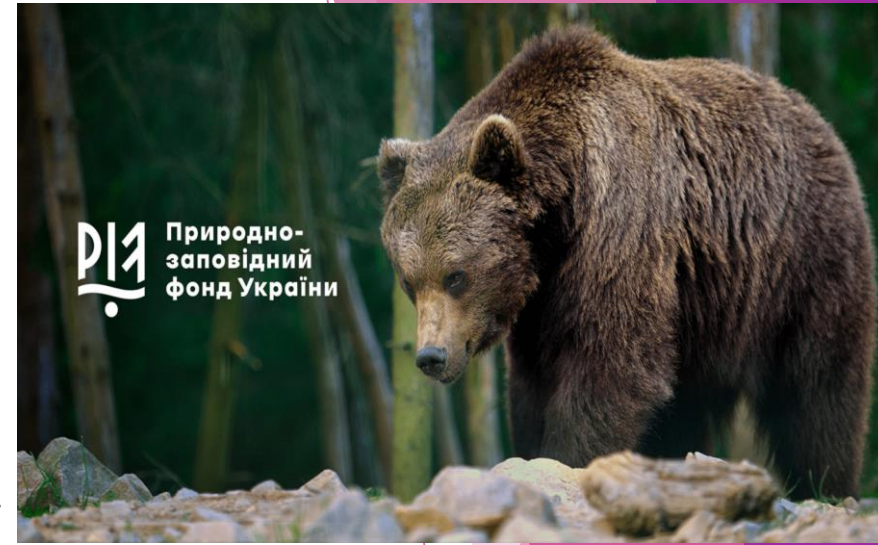
Розділ VIII. ДЕРЖАВНИЙ КАДАСТР ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ IX. ОХОРОНА ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ, КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЇХ РЕЖИМУ

Розділ X. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Розділ XI. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ І ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завданням законодавства України про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій галузі.

Стаття 3. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

Стаття 4. Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Стаття 5. Правові засади функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Стаття 8. Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Стаття 9. Види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Стаття 10. Права громадян з питань охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

До складу природно-заповідного фонду України належать території та об'єкти одинадцяти категорій:

- ✓ природні заповідники;
- ✓ біосферні заповідники;
- ✓ національні природні парки;
- ✓ регіональні ландшафтні парки;
- ✓ заказники;
- ✓ пам'ятки природи;
- ✓ заповідні урочища;
- ✓ ботанічні сади;
- ✓ дендрологічні парки;
- ✓ зоологічні парки;
- ✓ парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду розрізняються за природним походженням, порядком створення, юридичним статусом, правовим режимом охорони та використання, функціональним зонуванням території та іншими ознаками.

До природно-заповідного фонду України належать:

природні території та об'єкти - природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Рішення про створення *природних заповідників, національних природних парків*, а також щодо інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення **приймаються Президентом України**

Рішення про створення біосферних заповідників приймається з додержанням вимог міжнародних договорів та міжнародних програм, учасником яких є Україна.

Рішення про організацію чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та встановлення охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду приймається Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами

Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду визначаються відповідно до Земельного Кодексу України та Закону «Про природно-заповідний фонд України»

Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду

власність українського народу або державна власність

комунальна власність

приватна власність

Відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд України», території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є власністю українського народу, тобто не підлягають приватизації та передачі в комунальну власність;

регіональні ландшафтні парки, зони – буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму – біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не надані національним природним паркам, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності українського народу, так і в комунальній або приватній власності;

ботанічні сади, дендрологічні парки та зоопарки, створені до прийняття цього закону (тобто до 16 червня 1992 року), не підлягають приватизації.

Відповідно до вимог Земельного Кодексу України, землі державної власності, зайняті під об'єктами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, не підлягають передавню ні в приватну, ні в комунальну власність. При цьому не передаються у приватну власність землі державної власності з розташованими на них об'єктами природно-заповідного фонду як загальнодержавного, так і місцевого значення.

Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це сукупність науково обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів.

Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду

найбільш повного обмеження діяльності (повне вилучення природних комплексів з господарського, рекреаційного та іншого використання)

природні заповідники, пам'ятки природи

часткового обмеження діяльності (часткове вилучення природних комплексів або окремих компонентів з господарського, рекреаційного та іншого використання)

заказники, заповідні урочища

диференційований

біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоопарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва

Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду:

- ✓ встановлення заповідного режиму;
- ✓ організація систематичних спостережень за станом заповідних природних комплексів та об'єктів;
- ✓ проведення комплексних досліджень з метою розробки наукових основ їх збереження та ефективного використання;
- ✓ додержання вимог щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності, розробки проектної і проектно-планувальної документації, землевпорядкування, лісовпорядкування, проведення екологічних експертиз;
- ✓ запровадження економічних важелів стимулювання їх охорони;
- ✓ здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони й використання;
- ✓ встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення і пошкодження заповідних природних комплексів і об'єктів;
- ✓ проведення широкого міжнародного співробітництва у цій сфері;
- ✓ проведення інших заходів з метою збереження територій і об'єктів природно-заповідного фонду.

Основні види використання територій та об'єктів ПЗФ:

- ✓ природоохоронна діяльність;
- ✓ науково-дослідні роботи;
- ✓ оздоровлення та інша рекреаційна діяльність;
- ✓ екологічна освітньо-виховна діяльність та природоохоронна пропаганда;
- ✓ моніторинг навколишнього природного середовища.

Ці основні види використання, а також заготівля деревини, лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, сіна, випасання худоби, мисливство, рибальство та інші види використання можуть здійснюватися лише за умови, що така діяльність не суперечить цільовому призначенню територій та об'єктів ПЗФ, встановленим вимогам щодо охорони, відтворення та використання їх природних комплексів та окремих об'єктів.

Громадяни України з питань охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду мають право на:

- ✓ участь в обговоренні проектів законодавчих актів з питань розвитку заповідної справи, формування природно-заповідного фонду;
- ✓ участь у розробці та реалізації заходів щодо їх охорони та ефективного використання, запобігання негативного впливу на них господарської діяльності;
- ✓ внесення пропозицій про включення до складу природно-заповідного фонду найбільш цінних природних територій та об'єктів;
- ✓ ознайомлення з територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, здійснення інших видів користувань з додержанням встановлених вимог щодо заповідного режиму;
- ✓ участь у здійсненні громадського контролю за охороною заповідних територій та об'єктів, внесення пропозицій про притягнення до відповідальності винних у порушенні вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

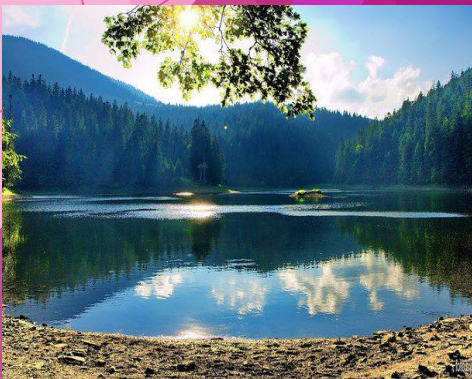
Розділ II. УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Управління природними заповідниками, біосферними заповідниками, національними природними парками, ботанічними садами, дендрологічними та зоологічними парками загальнодержавного значення, а також регіональними ландшафтними парками здійснюється їх спеціальними адміністраціями. Спеціальні адміністрації очолюють керівники, які мають екологічну, біологічну або географічну освіту та які призначаються за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, а на території Автономної Республіки Крим - також з Головою Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Розділ III. РЕЖИМ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

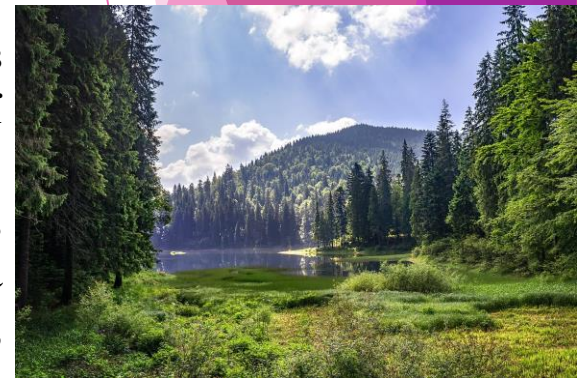
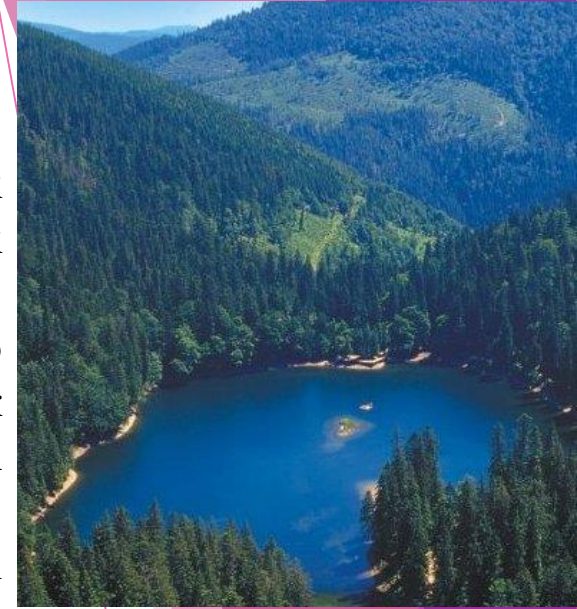
Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду - це сукупність науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів.

Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначається відповідно до цього Закону з урахуванням їх класифікації та цільового призначення.

Розділ IV. ОХОРОННІ ЗОНИ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

- ✓ Для забезпечення необхідного режиму охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників, запобігання негативному впливу господарської діяльності на прилеглих до них територіях установлюються охоронні зони.
- ✓ В разі необхідності охоронні зони можуть установлюватися на територіях, прилеглих до окремих ділянок національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, а також навколо заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.
- ✓ Розміри охоронних зон визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях.
- ✓ Режим охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначається з урахуванням характеру господарської діяльності на прилеглих територіях, на основі оцінки її впливу на довкілля.
- ✓ В охоронних зонах не допускається будівництво промислових та інших об'єктів, мисливство, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України.
- ✓ Положення, що визначають режим кожної з охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду, затверджуються державними органами, які приймають рішення про їх виділення.
- ✓ Охоронні зони територій та об'єктів природно-заповідного фонду враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації.

Розділ V. НАУКОВО-ДОСЛІДНІ РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЯХ ТА ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО- ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Науково-дослідна робота на територіях природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду проводиться з метою вивчення природних процесів, забезпечення постійного спостереження за їх змінами, екологічного прогнозування, розробки наукових основ охорони, відтворення і використання природних ресурсів та особливо цінних об'єктів

Основною формою узагальнення результатів наукових досліджень та спостережень за станом і змінами природних комплексів, виконаних у природних заповідниках, біосферних заповідниках, національних природних парках, є їх **літописи природи**, матеріали яких використовуються для оцінки стану навколишнього природного середовища, розроблення заходів щодо охорони та ефективного використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Порядок підготовки та програма Літопису природи затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, разом із Національною академією наук України.

Розділ VI. ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Ефективна організація і функціонування природно-заповідного фонду забезпечуються на основі використання таких економічних засобів:

- ✓ економічного обґрунтування організації та розвитку природно-заповідного фонду;
- ✓ економічної оцінки територій та об'єктів природно-заповідного фонду, ведення їх кадастру;
- ✓ диференційованого визначення джерел і нормативів фінансування організації та функціонування природно-заповідного фонду;
- ✓ надання відповідним підприємствам, установам та організаціям, що забезпечують функціонування природно-заповідного фонду, податкових та інших пільг;
- ✓ компенсації у встановленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про природно-заповідний фонд.

*Фінансування заходів щодо природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків загальнодержавного значення здійснюється за **рахунок державного бюджету України**. Для цієї мети можуть також залучатися кошти бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян.*

*Фінансування заходів щодо регіональних ландшафтних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків місцевого значення здійснюється за **рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів**. Для цієї мети можуть також залучатися кошти позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян.*

*Витрати, пов'язані із забезпеченням режиму охорони заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, здійснюються за **рахунок підприємств, установ, організацій, інших землевласників та землекористувачів, на території яких вони знаходяться**.*

У разі необхідності проведення *спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду зазначених категорій*, можуть виділятися кошти:

державного бюджету - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;

місцевих бюджетів - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Викуп земельних ділянок, що перебувають у приватній та комунальній власності, для суспільних потреб під території та об'єкти природно-заповідного фонду здійснюється в порядку, визначеному законом, за рахунок:

Державного бюджету України - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;

місцевих бюджетів - для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Екологічні фонди об'єктів природно-заповідного фонду

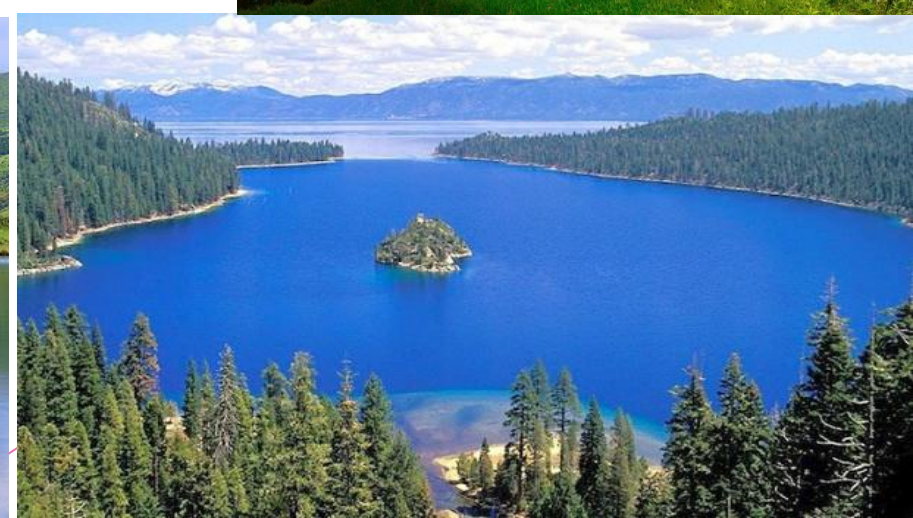
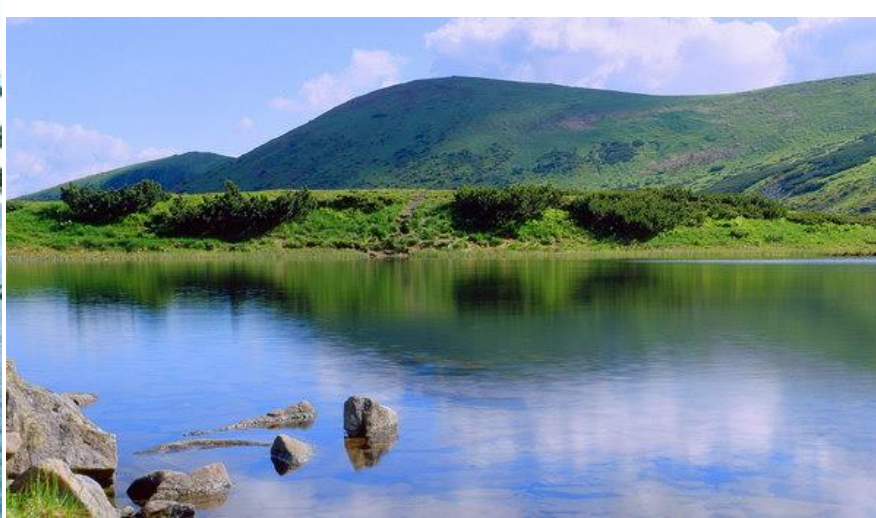
Для фінансування природоохоронних заходів можуть створюватися цільові екологічні фонди природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків.

До цих фондів надходять:

- ✓ частина штрафів та грошових стягнень за шкоду, заподіяну їм у результаті порушення законодавства про природно-заповідний фонд, у розмірі 70 відсотків загальної суми штрафів та грошових стягнень;
- ✓ кошти, одержані від реалізації конфіскованого або вилученого відповідно до законодавства майна, яке було знаряддям або предметом екологічного правопорушення на їх території;
- ✓ частина платежів підприємств, установ та організацій за забруднення відповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що визначається на підставі еколого-економічної оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище;
- ✓ цільові та інші добровільні внески підприємств, установ, організацій, у тому числі міжнародних і зарубіжних, та громадян.

Для компенсації шкоди, заподіяної на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду внаслідок стихійних природних явищ чи промислових аварій і катастроф, проводиться обов'язкове **державне чи комерційне екологічне страхування** заінтересованих підприємств, установ та організацій. В порядку, що визначається законодавством України, можуть бути встановлені й інші види страхування природно-заповідного фонду.

Розділ VII. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ Й ОГОЛОШЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розділ VIII. ДЕРЖАВНИЙ КАДАСТР ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду є системою необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду.

Міндовкілля запустило відкритий
електронний державний кадастр територій
та об'єктів ПЗФ

Він розміщений на вебпорталі #ЕкоСистема

<https://eco.mepr.gov.ua/>

Розділ ІХ. ОХОРОНА ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ, КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЇХ РЕЖИМУ

Охорона природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, а також регіональних ландшафтних парків, управління якими здійснюється спеціальними адміністраціями, покладається на служби їх охорони, які входять до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України. Положення про службу державної охорони природно-заповідного фонду України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ X. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Відповідальність за порушення законодавства – це відносини між державою в особі правоохоронних органів, спеціально уповноважених органів у галузі охорони навколишнього природного середовища, інших спеціально уповноважених суб'єктів, – з одного боку, і фізичними особами (громадянами, посадовими чи службовими) – з іншого щодо застосування до порушників відповідних стягнень. *Вихідним механізмом юридичної відповідальності є факт правопорушення* – порушення вимог, виражених у нормах права.

Правопорушення в сфері охорони і використання природно-заповідного фонду, що є підставами притягнення винних до юридичної відповідальності:

- ✓ нецільове використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, порушення вимог проектів створення та організації територій природно-заповідного фонду;
- ✓ здійснення в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;
- ✓ організація на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, в їх охоронних зонах господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;
- ✓ невжиття заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- ✓ порушення строків і порядку розгляду клопотань про створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду;
- ✓ порушення вимог щодо використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду;
- ✓ перевищення допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушення вимог наданих дозволів на використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- ✓ псування, пошкодження чи знищення природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду та зарезервованих для включення до його складу;
- ✓ самочинна зміна меж, відведення територій та об'єктів природно-заповідного фонду для інших потреб.

Види відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд

притягаються особи, винні в невиконанні або неналежному виконанні своїх трудових обов'язків, пов'язаних зі здійсненням природоохоронних заходів. Види дисциплінарних стягнень та порядок їх накладання регулюються Кодексом законів про працю. При цьому для окремих категорій працівників (державних службовців, працівників служби охорони природно-заповідного фонду, лісової охорони та деяких інших) статутами і положеннями про дисципліну цих категорій працівників можуть передбачатись також інші дисциплінарні стягнення

дисциплінарна

встановлюється Кримінальним кодексом України за: умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252); незаконну порубку дерев і чагарників, що заподіяло істотну шкоду, у межах заповідників або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах (ст. 246); порушення правил охорони надр, вчинені на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду (ст. 240); незаконне полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України (ст. 248)

кримінальна

Види відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд

передбачається за порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 91 Кодексу України про адміністративні правопорушення), а саме: здійснення в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон, а також територій, зарезервованих для наступного заповідання, забороненої господарської та іншої діяльності, порушення інших вимог режиму цих територій та об'єктів, самовільна зміна їх меж, невжиття заходів для попередження і ліквідації негативних наслідків аварій або іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду передбачається також за правопорушення, склади яких безпосередньо не стосуються природно-заповідних територій та об'єктів, але пов'язані з охороною видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, або таких, що охороняються відповідно до міжнародних договорів. Вчинення таких правопорушень на території природно-заповідного фонду розцінюється як обтяжуюча обставина (ст. 88, 90).

адміністративна

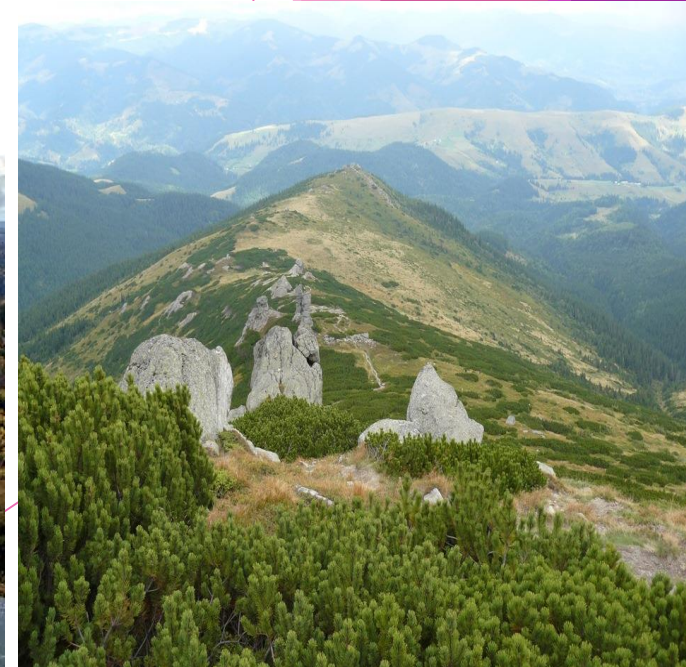
може застосовуватися як одночасно з розглядом кримінальної справи чи справи про адміністративне правопорушення, так і незалежно від такого розгляду, в порядку цивільного судочинства розміри шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд, визначаються на основі кадастрової еколого-економічної оцінки включених до його складу територій та об'єктів, що проводиться відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд», та спеціальних такс, які затверджуються Кабінетом Міністрів України.

цивільна

Розділ XI. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ І ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Україна бере участь у міжнародному співробітництві в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду на основі багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод. З цієї метою розробляються і реалізуються міжнародні наукові та науково-технічні програми, забезпечується обмін одержаною науковою інформацією, створюються на суміжних територіях заповідники, національні природні парки і інші території та об'єкти природно-заповідного фонду, організуються спільна підготовка науковців і фахівців, еколого-виховна та видавнича діяльність.

Систему законодавства про природно-заповідний фонд доповнюють:

- ✓ Закон України «Про тваринний світ» (від 13.12.2001 № 2894-14). Правові засади в галузі охорони, використання й відтворення тваринного світу. Об'єкт регулювання та його законодавчі засади, права власності щодо тваринного світу, основні вимоги та принципи охорони, невиснажливого використання й відтворення тваринного світу, права та обов'язки громадян, повноваження державних органів у галузі охорони, використання й відтворення тваринного світу. Організація та ведення моніторингу тваринного світу.
- ✓ Закон України «Про рослинний світ» (від 9.04.1999 № 591-XIV). Повноваження органів державної влади щодо питань охорони та ведення обліку цінних об'єктів рослинного світу та його кадастру, обов'язки користувачів щодо ресурсів рослинного світу, питання моніторингу й збереження рослинного світу.
- ✓ Закон України «Про Червону книгу України» (від 07.02.2002 № 3055-14). Збереження та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного й рослинного світу. Охорона видів, моніторинг за станом популяцій. Ведення Червоної книги України. Національна комісія з питань Червоної книги України. Положення інших законів, де йдеться про особливості використання та охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Систему законодавства про природно-заповідний фонд доповнюють:

- ✓ «Лісовий кодекс України» (від 8.02.2006, № 3404-IV). Правові засади ведення лісового господарства в Україні. Права власності на ліси, державне регулювання та управління у сфері лісових відносин, основні завдання та зміст організації лісового господарства, функціональний поділ лісів, використання й відновлення лісів, а також державний кадастр та облік лісів, моніторинг стану лісів та їх сертифікацію, механізми зміни цільового призначення лісових ділянок, охорони лісів і збереження лісового біорізноманіття, фінансування лісового господарства, відповідальність за порушення лісового законодавства, використання міжнародних договорів, які стосуються ведення лісового господарства.
- ✓ «Земельний кодекс України» (від 25.10. 2001 року, № 2768-III) та «Водний кодекс України» (від 6.06.1995 року, № 213/95-ВР). Правові засади використання земельних і водних ресурсів, державні кадастри, облік, моніторинг, охорона.
- ✓ Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки» (від 21.09.2000 р.)
- ✓ Закон України «Про екологічну мережу України» (від 24.06.2004 р.). Завдання закону «Про екологічну мережу України». Принципи формування, використання та збереження екомережі, організація державного управління. Право власності на об'єкти екомережі.

Систему законодавства про природно-заповідний фонд доповнюють:

- ✓ Підзаконні акти й інші нормативно-правові джерела екологічного права відносно територій і об'єктів, що охороняються:
- ❖ Постанови Верховної Ради України «Про програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні» (від 22.09.1994 р.);
- ❖ «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (від 05.03.1998 р.);
- ❖ Указ Президента України № 611/2009 «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні»;
- ❖ Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу» (1994 р.);
- ❖ «Про затвердження Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу» (2006 р.);
- ❖ Постанови Кабінету Міністрів України: «Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України» (1997 р., № 439);
- ❖ «Про затвердження тПоложення про регіональні кадастри природних ресурсів» (2001 р., №1781);
- ❖ «Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» (2002 р., № 1287) як законодавчі засади збереження біорізноманіття України;
- ❖ «Положення про Зелену книгу України» (затвержене постановою Кабінету Міністрів України № 1286 від 29 серпня 2002 р);
- ❖ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 – 2025 роки» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.09.2004 р., № 675-р), яке зазначає необхідність проведення інвентаризації, таксономічних досліджень та організації постійних спостережень і моніторингу за станом видів і популяцій, у тому числі ключових і фонових видів.

